

Health Talks V

Toplantı raporu

Sağlık ve yaşam bilimleri sektöründeki son gelişmeler

Merhabalar,

EY (Ernst & Young) Türkiye olarak beşincisini düzenlediğimiz Health Talks toplantımızda, sağlık ve yaşam bilimleri sektörünün önde gelen liderleriyle birlikte COVID-19 pandemisinin sektörde yarattığı etkileri ve sektöre dair 2021 yılı öngörülerimizi değerlendirdik. Yerel ve uluslararası sağlık hizmeti, ilaç ve medikal teknoloji kurumlarını temsilen 20'ye yakın üst düzey yöneticinin katıldığı toplantıda; pandemide son durum, aşı çalışmaları, tele-sağlık hizmetleri, sağlık sektöründeki yeni iş modelleri, en yeni sağlık teknolojileri ve yatırım faaliyetleri gibi güncel konuları COVID-19 pandemisi çerçevesinde ele aldık.

Toplantımıza katılarak görüşleriyle ve öngörülerıyla katkı sağlayan tüm sektör liderlerine teşekkürlerimizi iletiyor, toplantı çıktılarından hazırladığımız raporu faydalı bulacağınızı umuyoruz.

Sağlıklı günler geçirmenizi dileriz.

Saygılarımızla,

Av. Ahmet Sağlı

EY Türkiye
Sağlık ve Yaşam Bilimleri
Sektör Lideri,
Vergi ve Hukuk Bölümü
Şirket Ortağı

T. Ufuk Eren

EY Türkiye
Sağlık ve Yaşam Bilimleri
Sektör Lideri,
EY Orta, Güney ve Doğu Avrupa
Sağlık Sektörü Kıdemli Danışmanı

Yer: Online Toplantı

Tarih: 21 Ocak 2021

Saat: 15:00 - 17:00

Konuşmacılar

► EY ABD Şirket Ortağı ve ABD, Kanada ve Latin Amerika Sağlık ve Yaşam Bilimleri Pazarlar Lideri

Arda Ural

► EY Türkiye Sağlık ve Yaşam Bilimleri Sektör Lideri, EY Orta, Güney ve Doğu Avrupa Sağlık Sektörü Kıdemli Danışmanı

T. Ufuk Eren

► EY Türkiye Sağlık ve Yaşam Bilimleri Sektör Lideri, Vergi ve Hukuk Bölümü Şirket Ortağı

Av. Ahmet Sağlı

Arda Ural

EY ABD Şirket Ortağı ve ABD, Kanada ve Latin Amerika Sağlık ve Yaşam Bilimleri Pazarlar Lideri

ABD'de politik ortam, COVID-19 ve ekonomiye etkisi

Son zamanlarda yaşanan ABD'deki politik gelişmeler sağlık ve yaşam bilimleri yatırımlarını etkileyecektir. Bu politik ortamın içerisinde iki konu öne çıkıyor: Birincisi pandemi sürecinin nasıl ilerlediği, ikincisi ise pandeminin ekonomiye etkileri. Sağlık ve yaşam bilimleri sektörü açısından biyoteknoloji, ilaç ve medikal cihaz konuları bu gelişmelerden etkileniyor.

ABD, özellikle son 2-3 aydır çok karışık bir dönem yaşadı, bunun da sektöre önemli etkileri oldu. COVID-19'un yönetilmesi ve kontrol altına alınması açısından sektörde liderlik boşluğu oluştu. Bu kendisini iki şekilde gösterdi: İlk olarak yeni vakaların giderek artması, ikincisi ise aşı dağıtımı konusundaki konusundaki bazı düzensizlikler. Federal hükümetle eyaletler arasında koordinasyon eksikliği ortaya çıktı. Mevcut 35 milyon dozun ABD ortalamasına göre ancak yüzde 30'u kullanılabilirdi. Burada bazı eyaletler daha iyi gidiyor. Yerini yenisine bırakan eski yönetim burada iyi bir performans göstermedi, çok ilgilenmediler. Kendi yönetici kadrolarında birçok boşluk vardı. Bu işle görevlendirilen kişiler ne yazık ki görevlerini tam olarak yerine getirmediler. Tepeden gelen bir mesaj olmayınca konu aşağıya inmiyor. Bu nedenle, politik belirsizlik, sektörü önemli ölçüde etkiledi. Fakat piyasalara bakarsanız S&P 500 gibi fonların olduğu endekslerin iyi gittiğini görüyoruz. Politika ve likidite açısından pazarlar ayrı bir dünyada, politik ortam ise ayrı bir dünyada geliştirdi. Dolayısıyla değerlemeler, politik belirsizliğe karşın oldukça yüksek kaldı. Politik ortamdan COVID-19'un etkisine geçerseniz; Biden yönetimi pandeminin kontrol altına alınması için yeni bir ekip kurdu. Artık nispeten deneyimli bir sağlık ekibi var. İkinci önemli olay ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra konulan Defence Production Act kanununun tekrar gündeme gelmesi. Bu şu anlama geliyor: Özellikle medikal cihaz konusunda, ABD'nin yerel markalarından üretime teşvik gelecek. Tesla ve General Motors gibi şirketler yapmıştı. Aşılama sürecinde tüketilen malzemelerin oluşturacağı talepten dolayı bu kanun tekrar gündeme gelecek. Bu kanunun gelişi dünyaya nasıl yansır şu aşamada tahmin etmesi güç, ancak önümüzdeki 100 günde bir talep dalgası yaşayacağız. 100 günde 100 milyon aşı yapılması konusunda bir taahhüt verildi.

Hükümetin başına yeni biri geldiğinde olumlu ve olumsuz şeyler olabiliyor. Bu aşamada sektörde dikkat edilmesi gereken ilaç fiyatlandırma ve ödemesine ilişkin kanunnameler. ABD Başkan Yardımcısı Kamala Harris'in oyuyla Demokratlar mecliste çok ufak bir farkla öndeler. Ancak, arada çok ufak bir fark olmasından dolayı kimse çok büyük reformları hayata geçirebileceklerini düşünmüyor. Bu senato daha çok ılımlı Cumhuriyetçilere ve Demokratlara hitap eden bir kompozisyon olacak. Örneğin, vergi reformu çok konuşuldu ancak nasıl olacağını bilemiyoruz. Vergi reformunun altında konuşulan başka bir mesele var: Trump zamanında başlatılan, COVID-19 ile ya da bundan sonraki salgınlarla mücadele güdüsünü taşıyan By American (Yerli malı kullanma) konusu. Bu konu "Tedarik zincirini nasıl ayakta tutarız?" güdüsüyle aldıkları bir aksiyon. Yerli malı kullanımı önemli bir konu olacak, çünkü yurt dışında üretmeye yüzde 10 vergi cezası getirilecek. ABD içerisinde üretime ise yüzde 10 teşvik verilecek. Bu durum uzun vadede Avrupa ve Türkiye açısından neler gösterecek anlamak lazım. Örneğin, bu politikanın sonucunda Türkiye üretici bir bölge olarak burada bir rol alabilir mi onu göreceğiz.

Bunların hepsini toplayıp önümüzdeki 6 ay nasıl olacak diye bir projeksiyon çizmeye çalışalım. Belirttikleri hızla aşılama devam ederse Mayıs-Haziran dönemlerinde ekonomik olarak düzelmeye olabilir. Likidite her zaman vardı, bu önemli bir gözlem. Bir likidite problemi olmadı, bu daha çok pandemiden kaynaklanan bir problem. Şu aşamada hem yatırımcıların hem de yöneticilerin 2021 ikinci yarısından itibaren sermaye yatırımları, M&A ve temettü ödemelerinin artmasını bekliyoruz. Bu arada ABD'de halka arzlar konusunda Spack dediğimiz 1990'larda oldukça popüler olan ve şimdi tekrar geri gelen bir olgu var; bu da özel amaçlı satın alım şirketlerinin yapılanmaları. Bu şirketler şu anda bütün zamanların en yüksek zirvesindedir ve bu olgunun devam edeceğini düşünüyoruz. Eğer siz yenilikçiyse; start-up'ınız varsa veya yeni bir firma kuruyorsanız ve fon arıyorsanız şu anda çok iyi bir zaman. Bu nasıl kendisini gösteriyor? 2020'de FDA tarafından 53 tane yeni molekül onaylandı. Biyoteknoloji, bize inovasyonun devam edeceğini gösteriyor. 53 rakamını biraz irdelersek, bunun yarısı aşağı yukarı biyoteknoloji firmalarından geliyor. Diğer yarısı büyük biyofarma firmalardan geliyor ve biyoteknolojinin yeri, ürünler arasındaki payı giderek artıyor. Bir de bizim endüstrimizin içinde olduğu bir olgu var, Ar-Ge yatırımlarının satışa oranı yüzde 14'ten yüzde 17'ye çıktı. Firmaların ne kadar büyük olduğu ve Ar-Ge bütçelerinin ne kadar fazla olduğu sonuçlarının iyi olacağı anlamına gelmiyor. Bugünkü büyük ilaç firmaları biyoteknolojiye ve dışarıya bakarak büyümeyi sürdürecekler. Büyük ilaç firmaları alım satım yapmak için biyoteknolojiye bakıyor. 2021 yılını hem bizim endüstrimiz hem de genel ekonomi kapsamında daha olumlu bekliyoruz. 2021 yılında ABD'nin yüzde 4

“

Eğer aşılama süreci hızlandırılmazsa herkesi aşılama yıllar alabilir

büyümesi bekleniyor. Türkiye'de de yüzde 4-5 büyüme projeksiyonu var. Yani 2021 endüstri ve ülkeler için yeni bir başlangıç olacak.

Yakın zamanda JP Morgan konferansı yapıldı. Genelde 2021 için pozitif bir beklenti mevcut. Politik belirsizlik en azından arkamızda kaldı, fakat COVID-19 meselesinin kontrol altına alınması gerekiyor. COVID-19 ile ilgili politikalar daha bir netleşti. Özellikle ekibin oluşturulması, teşviklerin ortaya çıkması ile 1,9 trilyon dolar teşvik olması bekleniyor. Türkiye ekonomisini dolarla ölçersek, geçen yıllarda 850 milyar dolardı, doların artmasıyla bu 750 milyar dolara düştü. Türkiye ekonomisinin 2 katı büyüklüğünde bir paket hazırlanıp meclise sunuldu.

Hala önümüzdeki aylarda özellikle bazı sektörlerin daha fazla etkilenmeye devam ettiğini biliyoruz. Onun arkamızda kalması için pandeminin sürü bağışıklığı seviyelerine ulaşabilmemiz lazım. Bu da popülasyonda yüzde 60-70 seviyesinde bir aşılama ile mümkün. Aşı etkinliklerinin özellikle Pfizer ve Moderna'da yüzde 90'ın üzerine çıkması bu hızın daha iyi olabileceğini gösteriyor. Eğer aşının etkinliği yüzde 50 olsaydı o zaman daha çok insanı aşılama gerekecekti. Bu nedenden dolayı daha iyimser bakılıyor ve Mayıs-Haziran ayında pandemi biter gibi düşünülüyor. Yani ikinci yarı daha bir olumlu.

ABD dış politikası değişecek. Geçen 4 sene dış politika açısından müstesna bir durumdu, kafaları karıştırıcı kaotik bir ortamdı. Trump yönetimi içinde Çin bir hedef tahtası oldu. Yeni yönetim ile bütün yabancı ilişkilerde normalleşme bekleniyor. Paris Anlaşması'na geri dönüldü, müttefiklerle çalışmaya da geri dönülecek. NATO ilişkisi iyileştirilecek. Dünya Sağlık Örgütü ile çalışmaya devam edilecek. Birleşmiş Milletler ile olan ilişkiler tekrar güçlenecek. İkili ilişkilerden sonra tekrar müttefiklerle olan ilişkilere bakmak lazım. Böyle bakınca Çin'le olan ilişkiler normalleşecek. Örneğin; Uygurlar'a yapılan davranışların soykırım seviyesinde olduğu hemen kabul edildi. Son 4 yılın trendlerinden bir kopuş olacak. Türkiye için ise burada önemli durumlar var. ABD'den çok daha prensipli bir politika gelecektir.

“

Eğer aşılama süreci hızlandırılmazsa herkesi aşılama yıllar alabilir

Kanada ve İngiltere gibi bazı ülkeler kendi nüfuslarının iki - üç katını kapsayacak kadar aşı tedarik etti. Fakat bu ülkelerin tekil olarak kendi vatandaşlarını koruması küresel pandemi şartlarında yeterli olmayacak. Uluslararası ticaret ve seyahat başladığında bu eşitsizlik lokal epidemilerin sonlanmasını engellemeyecek. Ocak ayı itibarıyla 51 ülkede 54 milyon doz aşı dağıtıldı.

ABD'de bile günde 1 milyon kişi aşılanabiliyor. Mevcut hızla dünyada herkesi aşılama ve sürü bağışıklığına ulaşmak yıllar alacak. Dolayısıyla hız itibarıyla çok daha farklı gidilmesi gerekiyor. Yeteri kadar aşı temin edemeyen ülkelerin de aynı tedarik seviyelerine gelmeleri gerekecek. Nüfusuna oranla fazla aşı satın almış olan ülkeler aşılama sürecini bittikten sonra ellerindeki fazla aşıları bağış olarak verebilirler mi sorusu aklı geliyor. Otoriteler bunu beklemiyor çünkü bundan sonra yapılacak aşıların sıklığı ve zamanlaması ile ilgili ellerinde henüz bir bilimsel bilgi bulunmuyor. Bu nedenle fazla aşı alan ülkelerin aşı rezervlerini ellerinde tutacakları düşüncesi hâkim. Şu aşamada çok sayıda bilinmez mevcut. Özellikle Güney Afrika ve Brezilya kökenli yeni mutasyonların da hızla baskın hale gelmesi, aşılama hızının artırılması için önemli bir neden oluyor.

Arda Ural

EY ABD Şirket Ortağı ve ABD, Kanada ve Latin Amerika Sağlık ve Yaşam Bilimleri Pazarlar Lideri

Özetle sağlık ve yaşam bilimleri sektörü bu pandemiden iyi bir not alarak çıktı. Endüstri 10 yılda geliştirilebilen bir aşırı 10 ayda geliştirdi. Uğur Şahin ve Özlem Türeci'nin başta olması bizim için gurur verici de oldu. Umarız ki yılın ikinci yarısında dünya için olumlu gelişmeler gerçekleşir. Güzel olan likidite problemi olmadığı için piyasalarda bol para var.

T. Ufuk Eren

EY Türkiye Sağlık ve Yaşam
Bilimleri Sektör Lideri
EY Orta, Güney ve Doğu
Avrupa Sağlık Sektör Kıdemli
Danışmanı

Sektöre dair 2020 değerlendirmeleri ve 2021 öngörülleri

Bölgesel olarak geçtiğimiz yıl ve bu yıl içerisindeki büyümelere baktığımızda, geçen sene yüzde 4,9 oranında global bir küçülmeden bahsediyoruz ama bu yılki beklenti yüzde 5,4 büyüme. Bu büyümeye katkı, en fazla gelişmekte olan ülkelerden ve gelişen Asya ülkelerinden gelecek. Bu ülkelerde geçen sene yüzde 0,8 küçülme oldu. Bu sene beklenen yüzde 7,4 büyüme. Avrupa'da geçen sene -10,2 oranıyla en büyük küçülme oldu. Bu sene beklenen yüzde 6 büyüme. ABD yüzde 8 küçülmeden sonra 2021 yılında yüzde 4,5 büyüme bekliyor.

US Labor Department verilerine göre, 2019-2029 arasında iş imkanları açısından çıkacak potansiyellerin yarısının sağlık ile ilgili konularda olacağını görüyoruz. Evde sağlık bakımı, hemşirelik, medikal asistanı, sağlık yöneticileri gibi 10 önemli iş alanının yarısının sağlık alanıyla ilgili olduğunu görüyoruz.

Türkiye'de sağlık odaklı gelecek vizyonu çerçevesinde 10 ana alan bulunuyor.

- ▶ Sağlıkta liderlik ve yönetim
- ▶ Uluslararası dayanışma
- ▶ Sağlık bilgi sistemleri
- ▶ Sağlık finansmanı
- ▶ Sağlık insan kaynakları
- ▶ İlaç ve tıbbi cihazlar
- ▶ Sağlık hizmetleri sunumu
- ▶ Filyasyon, temaslı takibi ve gözetim sistemleri
- ▶ Koruyucu sağlık hizmetleri, aile hekimliği ve bireylerin sağlık öz sorumluluğunun geliştirilmesi
- ▶ Sağlık turizmi

2020 yılında sağlıkta dijitalleşme yükselen bir trend oldu. 2020 yılında COVID-19 ile birlikte dijital izleme sistemleri ortaya çıktı. Türkiye'deki Hayat Eve Sığar gibi sistemler dünyanın çeşitli yerlerinde kullanılmaya çalışıldı. Burada özellikle batı ülkelerinde gizlilik ve veri güvenliği riskleri gibi bazı engeller ortaya çıktı. Güney Kore, Birleşik Krallık ve Katar bunu uygulamaya çalıştı ancak istenildiği gibi bir sonuca varılmadı. New York'ta ise nüfusun sadece yüzde 5'i bu uygulamayı indirmiş durumda. Oxford Üniversitesi araştırmaları gösteriyor ki; dijital temas izleme sistemlerinin etkin çalışması açısından nüfusun yüzde 60'ı tarafından kullanılması gerekiyor. Fakat şu an için regülasyonlar ve kültürler bu orana ulaşmaya uygun değil.

Diğer bir konu ise geçmiş yıllara bakıldığı zaman özellikle dijital sağlık yatırımlarındaki artış. 2020 yılı dijital sağlık yatırımları yılı oldu. En yüksek dijital sağlık yatırımı 2018 yılındaydı, o da 8,1 milyar dolara ulaşmıştı. Geçtiğimiz 2020 yılı 3. çeyrek sonunda ise bu rakam 9,4 milyar dolar oldu ve rekor kırdı. Bunun en önemli etkisi pandemi ve pandemi nedeniyle oluşan çözümlerin yatırıma dönüşmesi oldu.

Diğer bir konu ise fiziki toplantıların yerini sanal toplantıların alması oldu. Dördüncü çıkarım da, yapay zeka sağlığa hızlı bir giriş yaptı. İlaç ve aşı çalışmalarındaki başarılarından bir tanesi de yapay zekanın devrede olması.

Önemli bir diğer konu ise telesağlığın hayatımıza girmesi oldu. Pandemi öncesi ABD'de nüfusun yüzde 82'si telesağlıkla ilgili hiçbir şey yapmazken bu oran pandemi ile yüzde 158 oranında bir artış gösterdi. Telesağlık ciddi bir oranda hayatımıza girdi, girmeye de devam edecek. Telesağlık çözümlerinin daha kullanılabilir olması, hem kullanıcı (hasta) hem de hizmeti verenler (doktor ve diğerleri) için daha uygun platformlar çıktığı sürece hızla artmaya devam edecek. Dijitalleşmeyle beraber sağlık demokratikleşmeye başladı. Firmalar sundukları fitness monitörlerinden evde mikrobiyom testlerine kadar kişilere lokasyon bağımsız hizmet veren çözümler üretmeye başladılar.

2021 yılında nelerle daha çok karşılaşacağız?

- ▶ Bu yıl evde artık kendi laboratuvarımızı kuracağız. Evimizde birtakım testleri yapabilir olacağız. COVID-19 antijen testini kendimiz yapıp durumumuzu evde kendimiz kontrol edebileceğiz. Farklı bir takım antikor testleri mevcut. Farklı enfüanza testlerini de yapabilir hale geleceğiz.
- ▶ Geçtiğimiz dönemde herkes daha çok haber almaya çalıştı. Sosyal medyada çok fazla yanlış haberler dolaştı. 2021 yılı itibarıyla, bu haberleri doğru ve yanlış nasıl ayırt edebileceğimiz konusunda hem kendimiz daha çok seçici olacağız ve hem de bununla ilgili bir takım teknolojik çalışmalarla karşılaşacağız.
- ▶ En önemli konulardan biri bağışıklık pasaportu. Bu konuda birçok çalışma mevcut. Önümüzdeki 1-2 ay içinde Emirates bağışıklık pasaportu ile uçmaya başlayacak. Bağışıklık pasaportu hayatımızın önemli bir parçası olmaya doğru geliyor.
- ▶ 2021 yılında telesağlık daha da yayılacak.
- ▶ Türkiye'de Turkcell'in ya da ABD'de Amazon'un eczane pazarına girdiği gibi farklı oyuncular sektöre girecek.
- ▶ Self monitoring birçok cihazla tanışacağız.
- ▶ Yapay zeka her türlü alanda uygulamalarla hayatımıza girecek.

Sağlık sektöründe yeni iş imkânları oluşacak

ABD Çalışma Bakanlığı verileri, 2019-2029 yılları arasında iş imkânları açısından çıkacak potansiyellerin yarısının sağlık ile ilgili konularda olacağını gösteriyor. Oluşacak yeni önemli iş alanlarının; evde sağlık bakımı ve hemşirelik, medikal asistanlık, sağlık yöneticiliği gibi sağlık alanıyla ilgili olduğunu görüyoruz. EY olarak biz de bu kapsamda Türkiye'de sağlıkta liderlik ve yönetim, sağlık bilgi sistemleri, sağlık finansmanı, sağlıkta insan kaynakları ve sağlık turizmi gibi alanlarda yaşanan gelişmeleri takip ediyor; bu alanlarda oluşan fırsatları hem topluma hem de kurumlarımıza

fayda sağlayacak şekilde değerlendiriyoruz. 2020 yılında sağlıkta dijitalleşme yükselen bir trend oldu. Covid-19 ile birlikte dijital izleme sistemleri

ortaya çıktı ve dijital sağlık yatırımlarında kayda değer yükseliş yaşandı.

En yüksek dijital sağlık yatırımı 2018 yılında 8,1 milyar dolar olarak gerçekleşmişti. Geçtiğimiz 2020 yılında ise 3. çeyrek sonunda bu rakam 9,4 milyar dolar ile rekor kırdı. Bunun en önemli etkisi pandemi ve pandemi nedeniyle oluşan çözümlerin yatırıma dönüşmesi oldu.

Önemli diğer bir konu ise tele-sağlığın hayatımıza girmesi. Tele-sağlık çözümleri hasta ve doktorlar için daha kullanışlı hale geldikçe ve daha uygun platformlar çıktıkça yaygınlaşmayı sürdürecektir. Dijitalleşmeyle beraber sağlık demokratikleşmeye başladı. Firmalar sundukları fitness monitörlerinden evde mikrobiyom testlerine kadar lokasyon bağımsız hizmet veren çözümler üretmeye başladılar.

T. Ufuk Eren

EY Türkiye Sağlık ve Yaşam Bilimleri Sektör Lideri
EY Orta, Güney ve Doğu Avrupa Sağlık Sektör
Kıdemli Danışmanı

Normale dönüş için aşılama şart. Nüfusun belli bir oranı aşılardan da hiçbir zaman normale geçiş olmayacak.

Çok tartışılan şehir hastaneleri ise pandemi döneminde faydalı oldu. Biz de EY olarak Türkiye'nin en büyük şehir hastanelerinden biri olacak Ankara Etlik Hastanesi'nin finansman danışmanı olarak 883 milyonluk proje finansmanının yeniden yapılandırılmasını başarıyla tamamladık.

“

Verilerin millileşmesi ve şirketlerin uyum süreci sektör gündeminde önem kazanıyor

2020’de pandemi ile birlikte hastaneye gidişler kronik hastalıklar konusunda azaldığı için Türkiye özel hastane pazarında ister istemez bir daralma söz konusu oldu. İlaç sektöründe ise kutu hacmi bazında daralmalar olmasına rağmen yine de bir büyüme olduğunu görüyoruz.

Sektörde dijitalleşme ve kişisel verilerin korunması alanındaki gelişmelere baktığımızda Türkiye’de çalışmaların hızla sürdürüldüğünü gözlemliyoruz. Dijitalleşmenin hız kazanması sonucu ve özellikle sağlık sektöründeki dinamik yapının ve fırsatların da teknoloji firmalarının ilgisini çekmesiyle 2021 ikinci yarından itibaren ilaç ve sağlık sektöründeki firmalara M&A (birleşme ve satın alma) anlamında ilgi artacaktır.

Öte yandan, 2020’nin başında sağlık turizminde ciddi bir gerileme yaşandı ancak Sağlık Bakanlığı’nın bu konuda birtakım yatırımları ve hedefleri bulunuyor. 2021’den sonra aşılamanın da yoğunlaşmasıyla tekrar sağlık turizmi yerel olarak önem kazanacak. Sağlık Bakanlığı 2023 yılında 1,5 milyon turist ve 10 milyar dolar gelir hedefliyor. Sağlık turizmi ile ilgili bu hedefe ulaşılacağını düşünüyoruz. Türkiye’deki veri lokalizasyonu veya verilerin millileşmesi ve şirketlerin bu konudaki uyum süreci sağlık sektörü gündeminde önem kazanıyor. 2021 yılı yeni normalin sağlık sektörünü etkileyeceği, sağlık sektöründeki oyuncuların değişeceği ve pazarın yeni normale göre şekilleneceği bir yıl olacak. 2021 yılının sağlık sektöründe hem satın almalar hem de organizasyonel ve lojistik bakımından yeniden yapılandırmalar anlamında çok dinamik bir yıl olacağını düşünüyoruz.

Av. Ahmet Sağlı

EY Türkiye Sağlık ve Yaşam Bilimleri Sektör Lideri,
Vergi Bölümü ve KS Avukatlık Şirket Ortağı

2021 yılı sağlık ve yaşam bilimleri sektörü açısından hareketli bir yıl olacak. Pandemi sebebiyle yaşanan daralma ile özel sektörde yeni hastaneler açılır mı bilinmez ama kamu tarafında 5 tane daha şehir hastanesinin açılması planlanıyor. Bu sebeple, bu yıl kamu hastaneleri daha çok ön plana çıkacak. Özel hastanelerin açılması ve gelişmesi ise dijitalleşme ve teknolojik alt yapı sayesinde yükselen bir trend yakalayabilir.

Uğur Genç
Memorial Sağlık Grubu
CEO

Özel sağlık hizmet sunumu değerlendirmeleri

Dijitalleşme bizim gündemimizdeydi, bunun üzerine çok da çalıştık. Ancak Türkiye’de legal alt yapı sonradan geliyor. 2019 başında sanal muayene konusunda bir platform oluşturduk. Bunun lansmanını 2019 içinde yapacakken gördük ki mevzuatsal altyapısı henüz oluşmamış. O nedenle 2019 Ekim ayında projeyi beklemeye almıştık. Pandemi çıkınca Mart ayında “e-doktor” ismini verdiğimiz sanal muayene platformunu devreye aldık. Pandemi döneminde gerçekten çok işe yaradı, günlük 200 muayeneyi bu platform üzerinden yaptık. Sanal ortamda her türlü onamları alıyoruz. Sanal pos cihazı ile tahsilatımızı yapıyoruz ve kişiye bir randevu saati veriyoruz. Randevu saatinden önce hasta bütün geçmiş verilerini bize gönderiyor. Hekimlerimiz inceliyor ve sanal muayene sırasında hekimlerimiz hastayı edebildiği kadar her anlamda muayene etmeye çalışıyor. Devamında ilaç düzenleme konusu sıkıntı oldu. Yine orada reçete verip veremeyeceğimiz konusunda farklı durumlar oldu, biz reçete vermedik. Ancak pandemi Haziran’dan sonra biraz rahatlayınca bu sayılar da biraz azaldı. Çünkü insanlar fiziksel muayene olmayı tercih ettiler. Ben olaya biraz stratejik bakıyorum. Hala çok düşük sayılar olmasına rağmen reklam ve tanıtım yapıp e-Doktor üzerindeki etkileşimi artırmaya çalışıyorum. Çünkü yakın gelecekte bu tür hizmetlerin çok önemli rol oynayacağını düşünüyorum. Şimdi yapmaya çalıştığım şey sadece sanal muayene değil. Yeni ekipmanlarla beraber hastayı evinde veya iş yerinde takip edebileceğimiz hizmetlerle bu ürünümüzü entegre edip daha katma değerli bir şekilde bunu hastaya sunmak ve hastaları daha fazla evlerinde, iş yerlerinde bu tür hizmetleri kullanmaya teşvik etmek için çalışmalarımız devam ediyor. Giyilebilir cihazlar, yapay zeka, artırılmış sanal gerçeklikle beraber ürünlerin entegre edilerek uygulanması önemli. Şu an Bahçeşehir hastanemizde kolonoskopi ve endoskopi sırasında bir yapay zeka ürünü sayesinde doktorların göremediği kansere dönüşmeye yakın veya kansere dönüşmüş alanları tespit edip hekimleri uyararak bir yapay zeka çözümü var. Bunu kullanıyoruz ve hekimlerimiz çok faydalı olduğunu söylüyor. Yakın zamanda dijital sağlık her anlamda yanımızda olacak.

2020 yılına bakacak olursak; çok hızlı büyüyorduk, COVID-19 bu büyümeye darbe vurdu. 2019’da Memorial Hastanesi olarak sağlık turizmde yüzde 100 büyümeye sağlamıştık. Ancak bu yılı, uçakların gelememesi nedeniyle çok daha az bir büyümeyle kapattık. Ama bekleyen bir talep var, insanlar sağlıklarını ertelediler. Maalesef bunların bir kısmı hastaların vücutlarına geri dönülemez zararlar verdi. İnsanlar muayeneye gitmedikleri için son raddeye gelmiş kanser, kalp krizi geçirmiş ama kalp krizi geçirdiğinin farkında olmayan ve kalbinin birçok bölgesine kan pompalanmayan vakalarla karşılaşyoruz. New York’ta Mart-Haziran ayları arasında acillere kalp krizi için başvuranların yüzde 50 azaldığına dair bir istatistik okudum. Kalp krizi azalmaz, sadece fark etmeyebilirsiniz. Kalp çalışmaya devam eder ama kalbin pompalama etkisi azaldığı için kalp zarar görür. Bu nedenle ertelenen sağlık ihtiyaçları ile 2021’de büyük bir talep olacağını düşünüyoruz. Aşılama konusundaki hızımız ve belki buradaki ek çabamızla tekrar Türk sağlık sisteminin yurt dışında itibarı artacaktır diye düşünüyorum. Bu nedenle 2021 ikinci yarısından ve 2022’nin tamamından çok umutluyum.

Demet Russ
Janssen Türkiye
Genel Müdürü

Aşı ile ilgili son gelişmeler

Bildiğimiz üzere, pandeminin hayatımıza girmesiyle birlikte COVID-19 hastalığına karşı birçok aşı geliştirme çalışması başladı. Bunların bir kısmının ilk sonuçları açıklandı ve acil kullanım onayları alınarak farklı ülkelerde farklı aşular ile popülasyon aşılmasına başlandı. Tüm bu aşular ile ilgili ilk sonuçlar umut verici ancak süreç içinde halen bazı bilinmezler de mevcut. Zira salgının mevcut şartlardaki gelişimi nedeniyle ne kadar sıklıkta bir aşı yapılması gerektiğini henüz bilmiyoruz. Geçtiğimiz ay İngiltere’de yayınlanan bir araştırma, şu anki veriler ışığında COVID-19 geçiren kişilerin 5 ay süreyle antikorlarını yüzde 90 seviyesinde koruduğunu gösteriyor. Ancak, 5 ayın sonrasında ne olacağını, bu nedenle aşılama için hangi sıklıkta tekrar edilmesi gerektiğini öngöremiyoruz. Bunu göz önünde bulunduramamız lazım. Benim temennim, ülke olarak farklı aşular da portföyümüzde bulundurarak önümüzdeki sürece hazırlıklı olabilmemiz. Bunu, sadece ilk günden itibaren kar amacı gütmeyeceğini bildiren Johnson & Johnson’ın aşısı ekseninde değerlendirmemizi belirtmek isterim. Bununla birlikte, çok değerli bir adım olarak gördüğümüz, ülke olarak kendi aşımızı geliştirme çalışmamızı da gururla takip ediyoruz. Sadece COVID-19 değil, ileride olabilecek farklı pandemileri de düşünürsek, yerli aşıya öncelik verilmesi çok doğru bir strateji. Aşuyu geliştirmek titizlikle yürütülmesi gereken bir süreç. Bir taraftan yerli aşımızı geliştirirken, diğer taraftan farklı alternatifleri portföye almak önemli olacaktır. Aşılama hızı ilerleyebilmek için tedarik konusuna da stratejik yaklaşmak gerekiyor. Bu nedenle farklı opsiyonları hazır bulundurmamak, zamanı iyi değerlendirmek ve toplum sağlığını en hızlı şekilde iyileştirmek çok önemli.

Leyla Alaton
Alvimedica Yönetim
Kurulu Başkanı

Tıbbi cihazlar ile ilgili değerlendirmeler

İnsanlığın yaşı uzuyor. Bu nedenle, uzayan ömrü kaliteli yaşatmak için Kardiyoloji alanında Alaton Ailesi sermayesiyle kurduğumuz bir girişim Alvimedica. Özellikle ilaçlı stent alanında uzmanlığımız oldu. Şu anda durum satışlar açısından parlak değil. Bütün dünyada acil olmayan kalp ameliyatları şu an beklemede. Ancak, ben bu alanın birden bire açılacağını düşünüyorum. Medikal cihaz, gördüğüm kadarıyla tam bir maraton. Bizim ülkemize neden sermayedar girmemiş şimdi çok iyi anlıyorum. Çünkü çok uzun soluklu ve derin bir sermaye gerektiren bir sektör. Sadece ürünleri yenilemek, geliştirmek değil, çok fazla regülasyon var. Biraz inceleyen bu işe girmekten vazgeçer. Sektörde ya birlik beraberlik ya da devletin alım garantisi ile bazı teşvikler olabilir; ancak bu şekilde bu sektör cazip hale gelir diye düşünüyorum. 70-80 ülkeye ihracatımız var. Fransa ve Singapur’da ofislerimiz var. Bu varlık ve dağıtım açısından çok önemli. Acı olan, bu memleketimizde yapılırken yüzde 15 avantajına rağmen çok daha eski nesil ürünlerin sırf ABD veya Çin, Hindistan şirketleri daha ucuza satıyor diye tercih edilmesi. Bu sektörde fiyat çok büyük bir etken oluyor, neredeyse kalitenin önüne geçiyor.

Arda Ural
EY ABD Şirket Ortağı ve ABD,
Kanada ve Latin Amerika
Sağlık ve Yaşam Bilimleri
Pazarlar Lideri

Tedarik zincirlerinin küreselleşme meselesinde 20-30 senedir hem medikal cihaz hem de biyofarma firmaları tedarik zincirinde maliyetin düşürülmesinin yollarını aradılar. Pandeminin etkisiyle ve Trump’ın yarattığı karışıklıklardan dolayı tedarik zincirlerinin yerelleştirilmesi önemli bir konu haline gelmeye başladı. Teşvikler ve cezalar açısından vergiler konulacak. Türkiye’deki girişimciler nasıl bu fırsatlardan yararlanabilir ve nasıl küreselleşmeye gidebilirler? Yerel pazar yeteri kadar cazip değilse bölgesel ve küresel çapta nasıl açılabilirler? Bunlar düşünülmesi gereken konular.

Yükselen konulardan bir tanesi otomasyon. Eğer bir işçinin maliyeti 40 bin dolarsa, bir kere 25 bin dolarlık bir yatırımla otomasyonla çok daha fazla verimlilik alabiliyorsunuz. Otomasyon, robotik konusunda önümüzdeki yıllarda büyük yatırımlar olacağını ön görüyoruz. Şu an ABD medikal cihaz sektörünün robot üretimi gündemde.

Kapanış değerlendirmesi

Önümüzdeki altı ay çok kolay olmayacak. Türkiye'nin kendi problemleri, dünyanın problemleri ve pandemi var. Belirsizlik Türkiye'de iş yapan insanların DNA'sında var. Biz gelişmiş ülkelere göre bu tür krizlere daha hazırız. Dijitalleşmeyi teorik bir kavramdan çıkararak iş hayatımızda, sermaye yatırımlarında, pazarlama satış yöntemlerinde kullanmak önemli bir değişiklik olacak.

Medikal cihazlar olsun ya da tedarik zincirinin sağlanması olsun, uluslararası yatırımların nasıl şekilleneceğini göreceğiz.

Arda Ural

2020 herkes için iyi geçmeyen bir yıl oldu. 2021 özellikle ikinci yarından sonra daha karlı daha dinamik bir yıl olur. Bu yeni normalde mevzuatla ilgili bir an önce Türkiye'de dijitalleşmenin ve sağlık hizmetlerinin önünü açacak düzenlemelerin Sağlık Bakanlığı'nın öncülüğünde yapılması gerekiyor. Bunun daha önceden yapılması konusu masaya yatırıldı, ancak mevzuata dair birtakım eksikliklerden dolayı hayata geçirilememişti. Şimdi bu zaruri hale geldi.

Av. Ahmet Sağlı

2020'de yüz yılın en büyük travmasını yaşadık ve bu travma bitmedi. COVID-19 nedeniyle yaşanan acılar insanlık açısından büyük değişime sebep oldu. Normalde gelişme süreci 10 yılın üzerinde olan bir aşırı 1 yılın altında geliştirildi. Bu başka ilaçlar için de bir ümit. Yeni teknolojiler hayatımıza girdi, hızlanarak da girmeye devam edecek. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Dijitalleşme hızlı bir şekilde hayatımıza girecek. 2021 yine izolasyon, maske ve mesafeye geçecek. Baştan beri konuştuğumuz ülkelerin aşılama politikalarını belirleyip doğru bir şekilde uygulamaları gerekiyor. Aşırı bütünsellik yapılmadığı sürece bu işin yüzde yüz etkinliği yok. 2021 rahatlayacağımız bir yıl olacak. Özellikle bu dönem 16-21 yaş arası çok da kötü vurdu. Üniversiteden mezun olup şu an iş bulamayan bir sürü genç var. Onların travmaları çok büyük ve bu bir süre daha böyle devam edecek. Sanıyorum 1-2 yıla kadar dünyamız yine yaşanılabilir güzel bir dünya olacak.

T. Ufuk Eren

EY | Daha iyi bir çalışma dünyası oluşturmak

EY olarak amacımız; müşterilerimiz, çalışanlarımız ve toplum için değer yaratırken aynı zamanda sermaye piyasalarında güvenin ve daha iyi bir çalışma dünyasının oluşmasına katkıda bulunmaktır.

Dünya çapında 150'den fazla ülkede, sahip olduğumuz veri ve teknoloji ile hizmet veren ekiplerimizle, denetimde güveni sağlarken müşterilerimizin gelişmesine ve dönüşmesine destek oluyoruz.

Bağımsız denetim, danışmanlık, hukuk, kurumsal finansman, strateji ve vergi hizmetlerimizle iş dünyasının karşılaştığı zorluklara yeni çözümler sunacak doğru soruları soruyoruz.

EY adı küresel organizasyonu temsil eder ve Ernst & Young Global Limited'in her biri ayrı birer tüzel kişiliğe sahip olan, bir veya daha çok, üye firmasını temsil edebilir. Sınırlı sorumlu bir Birleşik Krallık şirketi olan Ernst & Young Global Limited müşteri hizmeti sunmamaktadır. Kişisel Verileri Koruma Kanunu (KVKK) kapsamında; EY'nin kişisel verileri nasıl topladığı, kullandığı ve bireylerin sahip olduğu haklara dair bilgilere ey.com/tr_tr/privacy-statement adresinden ulaşabilirsiniz. EY üye şirketleri yerel kanunların yasakladığı bölgelerde hukuk hizmeti sunmaz. Daha fazla bilgi için lütfen ey.com adresini ziyaret edin.

© 2021 EY Türkiye.
Tüm Hakları Saklıdır.

Sadece genel bilgi verme amacıyla sunulan bu yayın muhasebe, vergi, hukuk veya diğer profesyonel hizmetler alanında geçerli bir kaynak olarak kullanılması amacıyla hazırlanmamıştır. Belirli bir konuya ilişkin olarak ilgili danışmana başvurulmalıdır.

ey.com/tr
vergidegundem.com
facebook.com/ErnstYoungTurkiye
instagram.com/eyturkiye
twitter.com/EY_Turkiye